

Bogens tredje Afsnit behandler Statens Formue og Gæld, og det indeholder, næst en Undersøgelse om de vigtigste Spørgsmaal Statsgælden vedrørende, interessante Oplysninger om dennes eventyrlige Vækst som Følge af Verdenskrigen. For blot at nævne nogle enkelte Eksempler er Storbritanniens Gæld fra før Krigen og indtil sit Højdepunkt steget til omtrent det 11-dobbelte, det neutrale Norges til det 5-dobbelte, medens vi i Danmark maa nøjes med en dog ganske artig Stigning til mellem det 3- og 4-dobbelte.

Bogens sidste Afsnit behandler Kommunernes Finansvæsen, deres Udgifter, Indtægter og Gæld. Indtægterne er i Hovedtrækkene ensartede med Statens og falder i 3 Grupper, nemlig Erhvervsindtægter, Gebyrer og Skatter. Ejendommeligt for den kommunale Husholdning, der som Helhed træder i nærmere Berøring med Borgernes økonomiske Interesser end Statens, er det, at Gebyrerne spiller en større Rolle, og at Skatterne i højere Grad paalignes efter Nyttens, hvilket er en medvirkende Aarsag til, at Ejendomsskatterne træder stærkere i Forgrunden, medens Forbrugsafgifterne skydes mere til Side. Bogen slutter med udførlige Oplysninger om Kommunalhusholdningen i de nordiske Lande, nemlig Norge, Sverige, Danmark, Island og Finland. Derimod savner man i nogen Grad Besked om Kommunalhusholdningen, særlig Skatteordningen, i de mere betydende europæiske Lande.

Utvivlsomt vil Professor Jægers Finanslære, der er bygget paa et stort Kundskabsstof, og skrevet i en Form og i et Sprog, der gør den let tilegnelig, komme til at afhjælpe et Savn i den nordiske økonomiske Litteratur.

Cordt Trap.

JØRGEN PEDERSEN: *Arbejdslønnen i Danmark* (under skiftende Konjunkturer i Perioden ca. 1850—1913). 389 S. (Gyldendalske Boghandel, København 1930).

Paa det foreliggende Værk er Forfatteren blevet Dr. polit.

Som Titlen angiver, er det et tidsmæssigt vidtspændende statistisk Stof, der her — under kyndig Behandling — lægges frem for Læseren paa 270 Tekstsider efterfulgt af ca. 100 Sider statistiske Tabeller og afsluttet med 26 grafiske Fremstillinger. Hvad Titlen derimod ikke afslører, men Læseren hurtigt bliver klar over, er, at Forfatteren besidder et fortrinligt Herredømme over saavel Stof som Form.

Bogens tredje Afsnit behandler Statens Formue og Gæld, og det indeholder, næst en Undersøgelse om de vigtigste Spørgsmaal Statsgælden vedrørende, interessante Oplysninger om dennes eventyrlige Vækst som Følge af Verdenskrigen. For blot at nævne nogle enkelte Eksempler er Storbritanniens Gæld fra før Krigen og indtil sit Højdepunkt steget til omtrent det 11-dobbelte, det neutrale Norges til det 5-dobbelte, medens vi i Danmark maa nøjes med en dog ganske artig Stigning til mellem det 3- og 4-dobbelte.

Bogens sidste Afsnit behandler Kommunernes Finansvæsen, deres Udgifter, Indtægter og Gæld. Indtægterne er i Hovedtrækkene ensartede med Statens og falder i 3 Grupper, nemlig Erhvervsindtægter, Gebyrer og Skatter. Ejendommeligt for den kommunale Husholdning, der som Helhed træder i nærmere Berøring med Borgernes økonomiske Interesser end Statens, er det, at Gebyrerne spiller en større Rolle, og at Skatterne i højere Grad paalignes efter Nyttens, hvilket er en medvirkende Aarsag til, at Ejendomsskatterne træder stærkere i Forgrunden, medens Forbrugsafgifterne skydes mere til Side. Bogen slutter med udførlige Oplysninger om Kommunalhusholdningen i de nordiske Lande, nemlig Norge, Sverige, Danmark, Island og Finland. Derimod savner man i nogen Grad Besked om Kommunalhusholdningen, særlig Skatteordningen, i de mere betydende europæiske Lande.

Utvivlsomt vil Professor Jægers Finanslære, der er bygget paa et stort Kundskabsstof, og skrevet i en Form og i et Sprog, der gør den let tilegnelig, komme til at afhjælpe et Savn i den nordiske økonomiske Litteratur.

Cordt Trap.

JØRGEN PEDERSEN: *Arbejdslønnen i Danmark* (under skiftende Konjunkturer i Perioden ca. 1850—1913). 389 S. (Gyldendalske Boghandel, København 1930).

Paa det foreliggende Værk er Forfatteren blevet Dr. polit.

Som Titlen angiver, er det et tidsmæssigt vidtspændende statistisk Stof, der her — under kyndig Behandling — lægges frem for Læseren paa 270 Tekstsider efterfulgt af ca. 100 Sider statistiske Tabeller og afsluttet med 26 grafiske Fremstillinger. Hvad Titlen derimod ikke afslører, men Læseren hurtigt bliver klar over, er, at Forfatteren besidder et fortrinligt Herredømme over saavel Stof som Form.

Som Forarbejde til denne Bog har Forfatteren samlet, eller ladet samle (gennem Institutet for Historie og Samfundsøkonomi) et stort, helt originalt, statistisk Materiale, som han ganske vist selv er den første til at pille kritisk fra hinanden saaledes, at Læseren nu og da fristes til at spørge, hvad blev der egentlig tilbage; men som ikke desto mindre, ogsaa i Kraft af den indgaaende kritiske Behandling, Forfatteren har ladet det gennemgaa, vil blive staaende som en værdifuld Berigelse af vor historisk-statistiske Viden for det paagældende Tidsrum samtidig med, at det i Forfatterens Haand bliver Ler for Dannelse af noget nyt og levende, dels til Bekræftelse af tidligere Erfaringer, dels ud over Grænserne for disse.

Originalt er Gennemgang af Firmaers Lønbøger kontinuerligt helt tilbage til den undersøgte Periodes Begyndelse og af „Socialdemokraten“s daglige Notitser om Lønsatser, Lønkonflikter, etc.; det sidstnævnte Materiale giver ind imellem levende og tidsmalende Kolorit over Billedet.

Jørgen Pedersen har en egen charmerende Form for Uimponerethed, ikke alene over for eget Materiale, men ogsaa over for Økonomernes højtidelige, videnskabelige Bygning. Bogens sidste Kapitel — lønteoretiske Bemærkninger — i hvilket Forfatteren konfererer de ved Fordybning i hans Materiale indvundne Erfaringer med Lønteorien, saaledes som den præsenteres i Videnskaben up to date, er i al sin fordringsløse Beskedenhed et lille Mesterstykke, der viser Forfatterens udprægede Sans for logisk Ræsonnering og for den Side af Teorien, der vender ud mod Realiteterne.

Forfatterens Standpunkt er, „at der ikke indenfor den økonomiske Teoris System er givet, eller kan gives, en generel Lønteori, hvormed de virkelige Foreteelser med rimelig Tilnærmelse kan forklares“ eller, som han udtrykker det med en anden Forfatters Ord „at de økonomiske Forhold, naar Talen er om de Momenter, der bestemmer Arbejdlønnen, bør holdes i Baggrunden, og at de iøvrigt selv paavirkes af de ikke-økonomiske Faktorer“.

Naar det herimod fremhæves, at de ikke økonomiske Faktorer, som kan generaliseres under Begrebet Magtforholdene (naar det fastholdes, at der ved denne Generalisering er lagt ensidig Vægt paa et Moment, der ret udpræget dominerer mellem disse Faktorer) vel øver stor Indflydelse paa Fordelingen, men at denne Indflydelse maa sætte sig igennem over de økonomiske Størrelser, og at Magtmomentet saaledes dog ligger tøjlet indenfor de Grænser, der sættes af disse, sprænger Forfatteren elegant

gennem dette Ræsonnement, idet han paapeger, „at idet Besidderen (af et Produktionsmiddel) bestemmer Prisen, har han dermed bestemt det paagældende Produktionsmiddels Betydning og Udstrækningen for dets Anvendelse. Hvad Mening er der i under disse Forhold at tale om, at Magtforholdene kun kan virke over de økonomiske Forhold?“ Ja, herpaa giver Forfatteren dog selv paa Bogens sidste Side en ganske vist dunkel Antydning af et Svar, forsaavidt som han erklærer, at Teorien om Sammenhængen mellem Efterspørgsels-Funktionen, Prisen og den omsatte Mængde „beholder sin fulde Betydning“, hvilket vel kun kan betyde, at Forfatteren alligevel selv erkender en fundamental Mening i den Paastand, at Magtforholdene kun kan virke over de økonomiske Forhold, d. v. s. at disse sætter visse Grænser, der maa respekteres. Men at disse Grænser under en given Situation kan fortone sig i den Grad, at deres Betydning praktisk set indtil videre forsvinder, ses eksempelvis af den Omstændighed, at medens en Professor i Berlin faar 4 Gange saa meget i Løn som en faglært Arbejder, faar sidstnævnte i Moskva væsentligt mere end Professoren¹). Her foreligger (formentlig da) et ekstremt Tilfælde af de økonomiske Faktorens Tilbagestrængen, som nok kan tyde paa, at der tiltrænges en grundig nyorienterende Fordybning i det lønteoretiske Problem som saadant, udskilt fra alt for snæver Forbindelse med det pristeoretiske Problem iøvrigt. Et Moment, der her danner Skel, er øjensynligt, at den individuelle Arbejds løn i sig selv repræsenterer et menneskeligt Individets hele Andel i Livsgoderne, medens en hvilken som helst anden Enheds-Pris kun indgaar sekundært og i variabel Mængde i Opbygningen af menneskelige Indviders Andel i Livsgoderne, idet disse Andele gennem Magtfaktorens Spil afsondrer sig uden nødvendig direkte Tilknytning til nævnte Enhedspriser, ja, efter Omstændighederne, eventuelt efter herfra helt afvigende Rytme.

Forfatterens Betragtninger er et fortrinligt, omend noget skitse-mæssigt, Præludium til en saadan Nyorientering, og videre kan Rammerne for den Opgave, han har sat sig, næppe siges at forpligte.

Hvad Behandling af det statistiske Stof og af de økonomiske Problemer, der ligger gemt i dette, angaar, vil de studerende og andre interesserede have Udbytte af at stifte nærmere Bekendtskab med det foreliggende Værk, hvori Fremstillingen er tiltalende klar og velovervejet.

¹) Kölnische Ill. Zeitung Nr. 50, 1930.

Dette bliver staaende som det, der præger Bogen uanset, at Forfatteren ikke overalt har forstaaet at gardere sig mod berettiget Kritik. Anmelderen kan saaledes ikke lade Lejligheden slippe sig af Hænde til Paapegelse af, at det i hans lille Pjece „Petroleumspriser og Petrolumsforbrug“ af 1915 og samme Aar i Professor Birck's „Vigtige Varer“ omhyggeligt er paavist, at de danske Forbrugere langt fra nød godt af den fulde Toldnedsættelse for Petroleum, der fandt Sted pr. 1. Jan. 1909, ligesom det af førstnævnte Skrift fremgaar, at der ikke, dengang i al Fald, for den paagældende Vare kunde være Tale om, at Detaillisten, hvis Pris var fikseret i Forhold til Engrosprisen — ca. 12 % over denne — kunde bære den paagældende Toldnedsættelse. Naar Forfatteren (Side 173) i Modstrid hermed mener, at Forbrugeren af Petroleum fik det fulde Udbytte af Toldens Bortfald fra 1. Jan. 1909, skyldes det øjensynligt, at han overser, hvad hans egen Pristabel (Side 289) iøvrigt klart viser, at Prisen paa dette monopolkontrollerede Produkt i 1907—08 undergik en forberedende Stigningsproces. At Forfatteren samtidig kommer til det Resultat, at det ophævede Toldbeløb gik af i Detailhandlerens Avance, skyldes, at han, paa en eller anden Maade fejlagtigt, regner med, at Engrosprisen steg lidt i Løbet af 1908—09, medens den, jfr. Birck's „Vigtige Varer“ (Side 336), tværtimod sank væsentligt.

Et andet Ankepunkt er, at Orienteringen knyttet til de grafiske Kurver maaske nok hist og her kunde have været omhyggeligere. Men paa Baggrund af det meget omfattende statistiske Materiale, der behandles i denne Bog, bør disse Indvendinger ikke veje.

Fra Arbejdslønnen som Pris paa Arbejdsydelser føres Læseren over Arbejdslønnen som Indkomst frem til Arbejderens Realindkomst, og Studiet af denne har nødvendiggjort en forudgaaende, grundig Gennemgang af Detailpriserne. Endelig søger Forfatteren Arbejdslønnen belyst som Udgiftsfaktor i Landbrug og Industri for at slutte af med ovenomtalte lønteoretiske Bemærkninger.

Men dertil kommer, at vi med dette Værk for første Gang staar overfor en kontinuerlig Strøm af Lønmateriale fra 1850 til 1913, hvor vi tidligere kun havde Undersøgelser for et enkelt Aar periodisk gentaget og ikke længere tilbage end til 1872; og hermed faar Forfatteren Lejlighed til, for alt hvad Materialet kan yde, at belyse det interessante Problem, i hvor høj Grad og hvorledes Arbejdslønnen paavirkes af Konjunkturerne — gode og daarlige Tider. Læseren vil vist være til-

bøjelig til at mene, at Forfatteren selv er noget for beskeden med Hensyn til, hvad han faar ud af disse Undersøgelser, men vil samtidig glæde sig over den Tryghed, hvormed han til Gengæld kan følge Forfatteren, saa langt denne tillader sig at gaa i Retning af Konklusioner. Eksempelvis skal i saa Henseende fremhæves, at Forfatteren, der personlig har særlig god Forudsætning for en saadan Vurdering, „i skarp Modstrid med den hidtil herskende Opfattelse“, kommer til det interessante Resultat, at „Landarbejdernes Realindtægt gennem hele den paagældende Periode har ligget højere end Realindtægten for de ikke-faglærte Byarbejdere og i en kort Periode praktisk talt paa Højde med Realindtægten for de faglærte Arbejdere i Provsbyerne“ (Side 220).

Interessant og formentlig rigtig er Forfatterens (Side 266) udtalte Skøn, at Arbejderklassen, trods Stigning i Reallønnen fra Slutningen af Halvfemserne indtil 1910, paralelløbende med en konstant Stigningen i Prisniveauet, dog alligevel i Løbet af denne Periode, præget af stærk teknisk Udvikling, som Helhed har tabt Terrain hvad angaar Fordelingen af Nationalindkomsten mellem Samfundsklasserne.

Hvor Bogens statistiske Materiale derimod afgiver et af Forfatteren selv ubenyttet Grundlag for en bemærkelsesværdig Betragtning, kan der for Anmelderen blive Anledning til at supplere. Dette gælder forsaavidt angaar det Pres paa Levestandarden, der som noget overraskende nyt i Modstrid med den gennem en forudgaaende meget lang Aarrække fremherskende Tendens, sætter ind efter 1910 og varer til Krigens Udbrud, og som faar et tydeligt Udtryk i Tabel VIII (Side 314) ved en ikke uvæsentlig Nedgang i Arbejdernes Realindkomst som Resultat af Prisstigning paa Arbejderbudgettet. For faglærte Arbejdere betyder det, efter Forf.s Beregning, at et Budget, der i 1911 kunde købes 2,08 Gange, i 1913 kun kan købes 1,90 Gange. Interessant er det, at dette udprægede Pres paa Levestandarden op mod Krigens Udbrud, der her konstateres for Danmarks Vedkommende, er et typisk Fænomen for Europa og vel som saadant ikke uden Betydning som Baggrund for den følgende stærke eksplosive Udladning. Emnet er behandlet i „Economic Phenomena Before And After War“ af Slavko Secerov, London School of Economics, 1919. Hermed er samtidig afgivet en lille Illustration i Praksis af det foreliggende Værks Værdi som økonomisk Haandbog.

Nogle Læsere vil maaske savne, at Forfatteren ikke i større Grad har benyttet Stoffet som Springbræt for den kombinerede

Fantasi, der gaar paa Strejftog ind over no man's Land; men det faar man ikke denne Forfatter til. I al Fald at dømme efter det foreliggende Værk, har man en bestemt Fornemmelse af, at det vist vilde være i Strid med hans Grundnatur som Forsker, der fremtræder personligt præget i bemærkelsesværdig Grad. Men uagtet denne Grundtone er lødig i Kraft af nøgtern Klarhed og umiddelbart vindende i sin Form, skal dog her, maa-ske ikke med Forfatterens Billigelse, udtales det Ønske, at han i sit næste Værk vil føle sig mere fristet til at forsøge Springbrættet uden derfor at sætte nogen af de Kvaliteter over Styr, der fremtræder saa klart i den foreliggende Bog, som det hermed varmt anbefales de i økonomisk Literatur interesserede at gøre sig nøjere bekendt med.

Alf Ussing.

JEAN NAUDIN: *Les Accords Commerciaux de la France depuis la Guerre.* (Librairie Recueil Sirey — Paris 1928). 309 Sider.

I ovennævnte Værk har Dr. Jean Naudin omsat sin praktiske Erfaring paa Told- og Traktatpolitikens Omraade — ved Arbejde i det franske Handelsministerium — i Teori. Dr. Naudin giver først en Beskrivelse af Frankrigs Handelspolitik efter Verdenskrigen og fremdrager derefter Linierne i denne. Den franske Regering har i Tiden fra 1919 til 1927 sluttet ikke mindre end 52 Handelsoverenskomster eller handelspolitiske Arrangementer, men da en Række af disse upplerer eller erstatter hinanden, er der ved de paagældende diplomatiske Aktstykker dog kun truffet en Ordning for Handelsforbindelsen med 20 Stater. Dr. Naudin viser paa en udmærket Maade den karakteristiske Udvikling i den franske Efterkrigs politik, d. v. s. Overgangen fra den paa 1892-Toldloven stammende Politik, der hviler paa den autonome Dobbelttarif, suppleret i Overgangstiden efter Krigen med et Mellemtarifsystem, til en Tariftraktatpolitik, der indledes med Traktaten af 1927 med Tyskland, hvor den franske Minimaltarif etableres ad traktatmæssig Vej, altsaa som en Funktion af Traktatforhandlinger med Opgivelsen af en Handelspolitik hvilende paa Toldautonomiens Bevarelse. Det er med tungt Hjerte, at Dr. Naudin ser den franske Politik tage denne Retning, idet han ender sin Bog med at citere Méline (1892-Lovens Fader), der udtalte: „Quant à moi, je déconseille au Gouvernement de faire des traités?“ d. v. s. Tariftraktater.